

Essay

Rotterdam heeft spilfunctie in grondstoffenvoorziening

Wouter Jacobs (Erasmus Universiteit) en Menno Huijs (gemeente Rotterdam Stadsontwikkeling)

De Nederlandse economie en de haven van Rotterdam zijn afhankelijk van de invoer en doorvoer van grondstoffen. Om de aanvoer van grondstoffen in de toekomst veilig te stellen, is een nationale strategie noodzakelijk. De positie van Rotterdam in de internationale grondstoffenhandel is daarin cruciaal.

Of het nu gaat om je smartphone, het zonnepaneel op het dak van je huis, je latte macchiato of sinaasappelsap bij de McDonalds. Ze hebben allemaal grondstoffen nodig, van bevroren sinasconcentraat en cacao tot zeldzame aardmetalen. Een economie kan niet zonder grondstoffen. Zonder grondstoffen wordt er niks geproduceerd en valt er weinig te verhandelen. Grondstoffen zijn ook schaars en geografisch ongelijk verdeeld. Om die reden is het voor de concurrentiepositie van elke economie van cruciaal belang om voldoende grondstoffen tot de beschikking te hebben. Verschillende - voornamelijk Aziatische - landen zoals China, Japan en Zuid-Korea zijn al een aantal jaar bezig om de levering van buitenlandse grondstoffen voor de binnenlandse industrie en markt te garanderen. Zij doen dit niet alleen via economische diplomatie en directe investeringen in arme maar grondstofrijke economieën, maar ook door het opzetten van eigen handelshuizen en door overnames van gevestigde spelers in de internationale grondstoffenhandel. Een voorbeeld hiervan is de overname vorig jaar van het Rotterdamse handelsbedrijf Nidera door het Chinese staatsbedrijf Cofco. Via deze acquisitie krijgt het Chinese staatsbedrijf controle over strategische posities van Nidera in met name de Zuid-Amerikaanse sojaboonhandel.

Haast geboden

In Nederland staat de ontwikkeling van een nationale grondstoffenstrategie nog in de kinderschoenen. Na wat aarzelende pogingen, zoals het onderzoek 'Op weg naar een grondstoffenstrategie' van The Hague Centre for Strategic Studies en TNO dat alweer uit 2011 dateert, blijft het vooral erg stil. Maar er zijn minstens drie redenen om snel tot een doordachte en uitvoerbare grondstoffenstrategie te komen. Ten eerste heeft de revival van de Nederlandse (high tech) maakindustrie geen kans zonder aanvoer van grondstoffen. Grondstoffen zijn productie inputs voor zowel de mid-tech als high tech industrie, variërend van chemie, food, pharma tot machineonderdelen en geavanceerde elektronica. Ten tweede staat de positie van de haven van Rotterdam als dé Europese doorvoerhaven van diverse grondstoffen onder druk. Tot slot vindt de handel in grondstoffen niet noodzakelijkerwijs in de nabijheid plaats van de fysieke afhandeling. Veel handelshuizen zijn bijvoorbeeld de afgelopen jaren neergestreden in Genève, Zwitserland, waar vandaan handelstransacties prima kunnen worden uitgevoerd met betrekking tot voorraden in de regio Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen (ARA). Het risico bestaat dat we op termijn juist deze strategische functies en bijbehorende hoogwaardige vaardigheden volledig kwijtraken. In feite vormt de grondstoffenhandel de ultieme cross-over tussen de verschillende topsectoren die zijn geselecteerd als hoekstenen van ons nationaal ruimtelijk-economische beleid. De grondstoffenhandel verbindt finance, logistiek, chemie, voeding en de maakindustrie met elkaar. Succes binnen deze verschillende sectoren, en dus ook van het

veelbesproken topsectorenbeleid, is dan ook afhankelijk van de mate waarin Nederland erin slaagt om een succesvolle grondstoffenstrategie te implementeren.

Grondstoffenaanvoer

Om de aanvoer van grondstoffen in de toekomst veilig te stellen, is een tweeledige strategie noodzakelijk. Allereerst is een vermindering van de importafhankelijkheid van grondstoffen belangrijk, bijvoorbeeld door zuiniger om te gaan met de aanwezige grondstoffen. De opkomst van de circulaire economie is hier het sprekende voorbeeld van. Juist nu er meer aandacht komt voor hoogwaardige maakindustrie wint de leveringszekerheid van bijvoorbeeld zeldzame metalen aan belang. Toenemende schaarste zal op termijn leiden tot hogere kosten voor producten die in Nederland worden geproduceerd, waarmee de industriepolitiek die we trachten nieuw leven in te blazen in vroeg stadium de nek wordt omgedraaid. Hogere prijzen zullen immers doorwerken in de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Door te investeren in een circulair georganiseerde economie verkleinen we de importafhankelijkheid van dergelijke cruciale grondstoffen. Gelukkig is hier op dit moment voldoende aandacht voor, zeker ook in Rotterdam.

Dit kunnen we helaas niet zeggen van de tweede belangrijke strategie die cruciaal is voor het garanderen van de beschikbaarheid van grondstoffen voor onze economie. De tweede strategie richt zich namelijk op de aanvoer van grondstoffen uit het buitenland (import). Deze strategie is niet alleen van groot belang voor de inzet op een revival van de regionale en nationale (high tech) maakindustrie, maar ook voor de rol van de Rotterdamse haven als Europese draaischijf van een groot aantal grondstoffen, zoals olie, metalen, ertsen, mineralen en in toenemende mate ook van LNG en biomassa. En het is juist de aanvoer van grote hoeveelheden grondstoffen die kansen biedt voor allerlei hoogwaardige functies rondom de grondstoffenhandel en die de positie van de Rotterdamse haven als draaischijf ondersteunt. Om echter een rol van betekenis te kunnen spelen op het mondiale toneel van de grondstoffenhandel, moeten we begrijpen hoe het spel wordt gespeeld.

Door te investeren in een circulaire economie, verkleinen we de importafhankelijkheid van cruciale grondstoffen.

Mondiale grondstoffenhandel

Door verschillen in vraag en aanbod van grondstoffen in tijd en plaats ontstaan er prijsverschillen. Het doel van de fysieke handelaar is om te profiteren van deze prijsverschillen, de zogenaamde arbitrage. Om dit te bereiken heeft de grondstoffenhandelaar vooral kennis en informatie nodig, niet alleen over de geografische verschillen in vraag en aanbod, maar ook over de kwaliteit, beschikbaarheid van transport en over de risico's om de grondstoffen te verscheppen. Aan deze handel kleven risico's vast, bijvoorbeeld alleen al omdat het een maand duurt om een olietanker van Rotterdam naar Singapore te verscheppen. Gedurende deze periode kan de olieprijs plotseling veranderen. Op de termijnmarkt kunnen handelaren zich indekken tegen deze risico's. Een andere manier voor de handelaren om risico's te reduceren is om assets op te bouwen en door ketenintegratie.

'Trillion Dollar Club'

Mondiale grondstoffenhandelaren zijn aan een opmars bezig. Deze traders hadden voorheen weinig vaste activa, maar hebben hun gigantische omzetten geïnvesteerd in de fysieke keten, variërend van terminals, magazijnen tot raffinaderijen en mijnen. Er wordt in de financiële pers dan ook gesproken over de 'Trillion Dollar Club', een groep van internationale grondstoffenhandelaren die het afgelopen decennium goede zaken heeft gedaan en gezamenlijk een triljard dollar omzet draait. Uit het onderzoek van Wouter Jacobs et al (2014) blijkt de sterke aanwezigheid van de 'Trillion Dollar Club' in Rotterdam. Deze aanwezigheid is veelzijdig. Er zijn grote investeringen in het havengebied: tankopslag, verwerking en opslagruimte. Daarnaast zijn verschillende grondstoffenhandelaren actief in de stedelijke regio met hun handelsdesks. Die zijn van strategisch belang: vanuit hier worden handelstransacties gesloten en de logistiek gearrangeerd. De handelsdesks zijn dus de plekken (veelal in hoogwaardige kantoorlocaties) waar kennisintensieve activiteiten en hoogwaardige skills zijn geconcentreerd. De Zwitserse multinational Glencore heeft bijvoorbeeld naast een raffinaderij voor biobrandstof in de haven ook een handelsdesk in granen in de stad: totale omzet €8,2 miljard. De grootste oliehandelaar in de wereld Vitol is nota bene opgericht in Rotterdam in 1966 en heeft nog steeds een zeer sterke aanwezigheid, met het hoofdkantoor van de VTTI tankopslagdivisie en met Anchor, haar eigen verzekeringsgroep. Naast de fysieke aanwezigheid zijn er ook fiscale banden, via tal van holdingstructuren.

In totaal levert de Trillion Dollar Club ruim 1000 banen voor de Rotterdamse economie. Naast deze grote spelers zijn er nog tal van kleinere gespecialiseerde handelsbedrijven actief, bijvoorbeeld op het gebied van biomassa of specerijen (zie tabel 1). De 'strategische waarde' (Van den Bosch, et al 2011) moet veel hoger worden geschat. Grondstoffenhandelaren spelen in op mondiale prijsontwikkelingen van grondstoffen en verhandelen de prijs om deze grondstoffen te vervoeren op bepaalde routes. Ze vormen kapitaalmarkten op zichzelf, dekken allerlei risico's af om mondiaal te opereren. Ze controleren meer en meer logistieke en havengerelateerde assets. Hiermee vormen ze, zoals al eerder gesteld, de ultieme cross-over tussen de verschillende topsectoren.

Rotterdam als grondstoffenhub

Gegeven de urgentie en de goede uitgangspositie van Rotterdam met unieke assets als de aanwezigheid van een grote haven, een groot aantal grondstoffenhandelaren en een goede ondersteunende logistieke en zakelijke dienstverlening, kan de positie van Rotterdam als handelsplaats voor grondstoffen

de komende jaren verder worden uitgebouwd. Door het accommoderen van handelsdesks garanderen we dat de nodige vaardigheden lokaal aanwezig zullen zijn, ook met het oog op nieuwe grondstofmarkten zoals LNG en afval. Hiertoe zal niet alleen een overtuigende strategie moeten worden ontwikkeld, maar ook een breed consortium van stakeholders die gezamenlijk naar de stip aan de horizon toewerken. Het Havenbedrijf Rotterdam is zich bewust van de sleutelrol die handelaren spelen in de ketens van nu en de toekomst. De Rotterdam Maritime Services Community, een netwerk met hoogwaardige zakelijke maritieme dienstverleners, heeft aangekondigd om zich sterk te maken voor customized solutions voor de in Rotterdam en regio aanwezige handelaren. In samenwerking met kennisinstellingen zoals de Erasmus Universiteit Rotterdam en de TU Delft binnen Smartport, gaan we op zoek naar de beste faciliteiten om grondstoffenhandel in Rotterdam te laten plaatsvinden. Gezien het belang voor de BV Nederland om een dergelijke grondstoffenstrategie tot een succes te maken, kan het niet anders dan dat het Rijk ook zal aanhaken. Samen kunnen we ervoor zorgen dat er in de toekomst voldoende grondstoffen beschikbaar zijn om de topsectoren te laten groeien en om de positie van Rotterdam als grondstoffenhub uit te bouwen.

Kaart: Kantoorlocaties van de grondstofhuizen en tradingdesks in Rotterdam met daarbij het aantal banen

